
שיעורי משיח בפרשה

שיעורים בענייני משיח
וגאולה על פרשיות השבוע

מחזור חמישי

שיעור מיוחד לחג הפסח

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

הופק על-ידי מערכת "משיח בפרשה"
כתיבה: הרב ניסים לגזיאל, הרב פנחס צבי מרגליות

בטעות? לא היום

**נושא בענייני משיה וגאולה:
ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ**

מבוסס על לקו"ש ח"ז שיחה לחג הפסח; לקו"ש חכ"ה שיחה ב' לפרשת ויגש

פתיחה / א. בעל מקסים

זוג עם בעיות קשות בשלום בית, פנו פעם לאיש מקצוע בתור ניסיון הצלה אחרון לפני פירוק הבית. הלה, בראותו את האווירה הקשה, החל לנסות להוציא מהגברת את המעלות של בעלה, אולי זה יש בו ואולי כך, אבל על הכל אומרת האישה - "אין לו", "הוא לא כזה", "בדיוק ההיפך" וכן הלאה. לאחר דקות ארוכות בהם האישה מפרטת את כל מגרעותיו של בעלה, שאל אותה היועץ "תגידי לי גברת, האם יש לבעלך שש אצבעות במקום חמשי?", "לא, זה אין לא", ענתה האישה. אמר לה היועץ: "נו, כזה בעל מקסים ואת עוד מתלוננת?..". סיפור זה הוא אמנם בדיחה, אך יש בו מוסר השכל נפלא. לפעמים הדרך היחידה לראות ולהכיר מעלות של דבר, היא על ידי הצגת והבלטת הדברים שלא קיימים בו. שיעורנו השבוע אינו שגרתי, משום שהנושא שלנו הוא לא פרשת השבוע אלא חג הפסח הבא-עלינו-לטובה. היום, ננסה ללמוד על פסח ולעמוד על המעלה המיוחדת שיש בו, דווקא על ידי דבר שלא קיים בו. נשמע מרתק?

ב. פסח שבתי

חגי ישראל - ובכללם חג הפסח - חלים על פי התאריך העברי בחודש, בלי להתחשב בימי השבוע, בעונות השנה או בגורמים אחרים. אך זהו באופן כללי. במבט פרטי יותר ניתן למצוא בדברי חכמינו ז"ל מספר כללים מעניינים לקביעת לוח השנה היהודי, כללים שמחשבים גם גורמים נוספים, כימי השבוע וכדומה.

דוגמא לדבר ניתן למצוא בחג הפסח. ליל הסדר נחגג בכל תפוצות ישראל בכל שנה ושנה בתאריך מדויק: ליל ט"ו בניסן (י"ד ניסן בלילה), אך בקשר לזה אומרת הגמרא:

מקור מס' 1 תלמוד בבלי, מסכת ראש השנה, דף כ

לא אד"ו ראש, ולא בד"ו פסח.

הפנה את השאלה לתלמידים:

מי יכול להסביר את דברי הגמרא הללו?

קטע זה עוסק בקביעות הימים של ראש השנה ("ראש") ושל חג הפסח ("פסח"). על כך אומרת הגמרא כי ראש השנה לא יכול לחול בימים ראשון (א), רביעי (ד) ושישי (ו), וחג ראשון של פסח לא יכול לחול ביום שני (ב), רביעי (ד) ושישי (ו)¹.

בשנה זו חל ליל הסדר בליל שבת. אמנם לא קורה כל שנה, אבל זה בהחלט לא משהו נדיר (אחרי הכל יש שלושה ימים בהם הוא לא יכול לחול...).

[לדעת רבים קביעות זאת של פסח היא הנוחה ביותר... שבת הגדול רחוקה מפסח בשבוע, חול המועד ארוך ויש זמן לטיולים, ובכלל - חיבור של שבת ופסח זה משהו שנשמע טוב...].

יש לציין, כי קיימות מספר הלכות בהן חל שינוי בשנה זו עקב האמור. לדוגמא: את מי המלח לטבילת הכרפס - אסור להכין בשבת ויש להכין אותם מבעוד יום; את החרוסת יש להכין מבעוד יום (מצד מלאכת טוחן); וכן, לנוהגים בעת פתיחת הדלת ב'שפוך חמתך' לצאת החוצה עם נרות - יצטרכו לוותר על המנהג המיוחד בשנה זו... ישנם עוד כמה פרטי הלכה חשובים, אך כפי שהבטחנו אנו נתמקד דווקא על דבר שלא משתנה וקיים בשנה זו כמו כל שנה, ודרכו נעמוד על עניין ייחודי לחג הפסח. מהו? אכילת המצות.

ג. גזירות? לא בפסח

מקור מס' 2 תלמוד בבלי, מסכת ראש השנה, דף כט

משנה: יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה.

גמרא: אמר רבא, מדאורייתא מישרא שרי [מהתורה, דבר זה מותר] ורבנן הוא דגזור ביה [וחכמים הם אלו שגזרו על כך]. דאמר רבה: "הכל חייבים בתקיעת שופר, ואין הכל בקיאים בתקיעת שופר. גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים". [ומסיימת הגמרא: והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא דמגילה [וזה הטעם של לולב וזה הטעם של מגילה].

אומרת המשנה את הדין, שכאשר ראש השנה חל בשבת לא תוקעים בשופר (מלבד בבית המקדש). ובצורה דומה

(1) כלל זה לא סותר את הקביעות לפי ימי החודש, אלא הוא 'מודיע' לנו כי גם לפי קביעות ימי החודש, לעולם לא יחולו חגים אלו בימי השבוע המסויימים.

הגמרא פוסקת גם על פורים שכאשר חל בשבת לא קוראים את המגילה, וגם על סוכות שכשחל בשבת לא נוטלים ארבעת המינים.

וזאת מדוע?

מסבירה הגמרא כי אכן מן התורה דבר זה מותר, אך חכמים הם אלו שאסרו עלינו לתקוע. וכפי שמסביר זאת רבה (ועל שמו נקראת גזירה זו, 'גזירה דרבה'), כי אמנם כל הקהל חייב לשמוע תקיעת שופר, אך אין כולם יודעים כיצד לתקוע וקיים חשש שאנשים שלא יודעים את ההלכות ילכו עם השופר ברשות הרבים בחיפוש אחר רב מומחה שיעזור להם, וכך יעברו על איסור הוצאה מרשות לרשות בשבת³.

ואכן, בגלל חשש זה, נפסקה ההלכה למעשה כי בראש השנה שחל בשבת לא תוקעים בשופר, בחג הסוכות שחל בשבת לא מנענעים לולב ובפורים שחל בשבת לא קוראים את המגילה.

אך משום מה נשמט מן הרשימה - חג הפסח. מה עם חג הפסח? מדוע לא גזרו חכמים שאם חל חג הפסח בשבת לא יאכלו מצות ולא ישתו ד' כוסות, שמא אדם שאינו בקי בהלכות ליל הסדר ילך עם המצות והיין לחפש את הרב ויעבור על טלטול בשבת?

בפרט שמי שיציץ בשולחן-ערוך יווכח כי הלכות אכילת המצה ושתיית כוסות היין בליל הסדר מרובות הרבה יותר מאשר הלכות נענוע ד' מינים (הרי לנענע לולב הוא דבר די פשוט ולא נצרכת בו בקיאות רבה)!

שאלה זו נידונה בבית המדרש כבר לפני שנים רבות. היום בשיעור נסקור כמה תשובות מעניינות שניתנו מאת גדולי ישראל, נראה את שיטת החסידות, ולאחר מכן נקיף את הנושא כפי שיהיה בימות המשיח, תיכף ומיד ממש.

הביאור המרכזי - חלק ראשון / ד. ניסיונות הצלה

הנצי"ב מוואלאז'ין בספרו העמק שאֵלה⁴, מציע ביאור מעניין:

מקור מס' נא

העמק שאלה, חלק א', שאילתא סו

על מצוות הלילה לא גזרו. כמו שלא גזרו על מצה ומרור כאשר גזרו על לולב ושופר, אלא משום דבלילה אין דרך לצאת כל כך.

(2) הרחבה למתקדמים: ישנו כלל הלכתי כי 'עשה דוחה את לא תעשה'. ופירושו: באם ישנה התנגשות של מצווה אותה עלינו לעשות, אך כנגדה יש מצוות לא תעשה שמפריעה לנו לקיים זאת, ההלכה היא ש'עשה דוחה את מצוות לא תעשה'. (לדוגמא: אדם שמוטלת עליו המצווה למול את בנו ביום השבת. למול את הבן ביום השמיני היא מצוות עשה, אך לפצוע ולהוציא דם בשבת היא מצוות לא תעשה, וההלכה היא שברית מילה דוחה שבת.

על פי הכלל הזה, גם כשחל ראש השנה בשבת, כיון שישנה מצוות עשה לתקוע בשופר, הרי היא דוחה את מצוות לא תעשה שאסור להשמיע קול תקיעה בשבת. אם כן, הסיבה לאי-התקיעה היא אחרת.

(3) הרחבה למתקדמים: במקרה כזה לא ניתן לומר 'עשה דוחה את לא תעשה', כיון שעשיית האיסור לא מגיעה מצד עצם המצווה אותה ציווה הקב"ה כבמצוות מילה בשבת (שאו אכן דוחה מצוות לא תעשה), אלא מצד חסרון הידיעה של האנשים, ומצד חסרון ידיעה לא מתבטלות הלכות מפורשות בשולחן ערוך.

(4) רבי נפתלי צבי יהודה ברלין. רבי נפתלי צבי חי לפני כ-150 שנה בוולז'ין ושימש כראש הישיבה בעיר במשך שנים רבות. התפרסם בכל העולם כגאון עצום גם בהלכה, וכן בהתעסקותו במדרשים ובספרות הגאונים (דבר די נדיר לראש ישיבה ליטאי...). אחד מחיבוריו החשובים ביותר הינו 'העמק שאֵלה', על 'השאלות דרב אחאי (רב אחאי היה מראשיית תקופת הגאונים. ספר זה הינו דרשות מעניינות על פרשת השבוע, מטובלות בדברי הלכה, הסבר המצוות ודברי אגדה רבים. שם הספר נקרא שאלות על שם סגנון כתיבתו באופן של שאלות ותשובות).

כיום בדור המנורות והחשמל, שקיעת החמה לא אומרת לנו יותר מידי, החיים מתנהלים כרגיל. אך בשנים הקדמוניות בהם התאורה לא הייתה מצויה והשמש הייתה מקור האור המרכזי, בני האדם לא הרבו להסתובב ברחובות בשעות הלילה (המצב כיום ממש מזכיר על הייעוד 'לילה כיום יאיר'...).

על פי זה מבאר הנצי"ב שאכן במצוות תקיעת שופר, נענוע לולב או קריאת המגילה, שהן מצוות הנעשות ביום⁵, קיים החשש שמא אדם ילך ויחפש תלמיד חכם שיורה לו מה לעשות. אך במצוות אכילת מצה, כיון שהיא מצווה הנעשית בלילה - זמן בו אנשים לא מסתובבים ויוצאים מביתם - לא חששו לכך חכמים.

אך ביאור זה לא מספק: הרי אדם ירא שמים שמקפיד על קלה כבחמורה, באם תתעורר לו שאלה בהלכה, אפילו אם יהיה סופת שלגים או אמצע מלחמת העולם השניה - הוא ייצא אפילו בשתיים בלילה לשאול את הרב. (וכך אכן יש להתנהג, שהרי יש לו ספק האם קיים מצוות עשה מן התורה!)⁶.

[קושיה זו מתחזקת עוד יותר: הרי ליל ראשון של פסח הוא ליל שימורים, אשר לכן ביום זה לא אומרים קריאת שמע שעל המיטה במלואה (כיון שאין זקוקים לשמירה מיוחדת) וכן ישנם רבים הנוהגים שלא לנעול את הדלתות בלילה. ואם כן, ביום כזה בו ישנה שמירה מיוחדת על עם ישראל, ובפרט שיש כאן ספק על מצווה דאורייתא, האם לא ילך היהודי לשאול את הרב?].

הנצי"ב אכן לא מסתפק בביאורו הראשון, ומביא ביאור נוסף:

מקור מס' 33
העמק שאלה שם

בפסח הלכו הבקיאים אל בתיהם של אלו שאינם בקיאים כדי לערוך עבורם את הסדר ולומר עמם את ההגדה, ולכן אין קיים בפסח החשש שמא ילך אצל הבקי ללמוד.

הנצי"ב מסביר כי חג הפסח שונה היה מכל החגים. בכל החגים יושבים היו תלמידי החכמים בבית הכנסת או בבית המדרש וכל מי שיש לו שאלה היה מגיע אליהם. אך בחג הפסח היו הבקיאים, תלמידי החכמים שבאותו הזמן, מסתובבים מבית לבית ומוודאים שכל היהודים יודעים כיצד לערוך את ליל הסדר כהלכתו (בל נשכח שמדובר בתקופה בה אחוזים ניכרים מהעם לא ידע כלל קרוא וכתוב...), וממילא בפסח אין חשש שמא האדם ילך עם המצה לרב, כיון שהרב מגיע אליו.

מעניין לראות שלשיטת הנצי"ב - שהיה ראש ישיבה ליטאי - מנהג חסידי חב"ד עליו עורר הרבי, לערוך סדרי ליל הסדר ציבוריים ולהגיע לכל יהודי בחג הפסח, אינו המצאה חדשה אלא מנהג קבוע של חכמי המשנה! אבל גם אחר ביאור זה 'העסק' עדיין לא ברור. הרי וודאי ישנם אנשים שמתביישים להראות לכולם שהם 'עמי הארצות', הם יסרבו לקבל עזרה במוצהר והרבנים לא יגיעו אליהם⁷.

(5) בקשר לקריאת המגילה מוסיף הנצי"ב: והסיבה שגזרו על קריאת המגילה בלילה, אינה אלא משום קריאת המגילה דיום. היינו, שאמנם על קריאת המגילה בלילה אין את החשש, אך כיוון שגזרו על הקריאה ביום הפורים גזרו על הקריאה בלילה.
(6) סיפור: מספר הרב שמואל אלברט: בזמן מלחמת העולם השניה, ברח הרבי מלך המשיח מפרז לוישי ומשם המשיך לניצה. בתקופה זו שהה הרבי עם הרב רובינשטיין שהיה אב"בית-דין באותו הזמן בפרז. באחד הימים פנה הרבי לרב רובינשטיין והחל להתפלפל איתו בדיני מסירות נפש על מצווה, ומסירות נפש על הידור מצווה, כביכול כשיחה סתמית.
לאחר כמה ימים ניגש הרבי לרב רובינשטיין בפנים מאירות ובידיו שני אתרוגים מהודרים מהעיר קלבריה שבאיטליה (מנהג חב"ד להדר לקחת אתרוגים דווקא משם). התברר כי הרבי חמק בדרך לא דרך אל מטעי האתרוגים על יד גבול איטליה, תוך סיכון עצמי רב, שהרי באותו הזמן הייתה איטליה בעלת ברית של הנאצים ימ"ש. אך הרבי מסר נפשו על קיום המצווה בהידור, ואכן היה זה ארבעת המינים היחידים באותו הזמן בכל העיר ניצה.

(7) דוגמא לדבר: במצוות ביכורים, כל אדם שיש לו פירות ביכורים מביא אותם לבית המקדש שם הוא מגיש אותם אל הכהן ובנוסף, כחלק מהמצווה, על האדם לקרוא כמה פסוקים מהתורה. ובזה ישנה ההלכה כי כיוון שישנם כאלה שלא יודעים לקרוא, על כן הכהן

בעיקר קשה על ביאור זה, שלא מצינו בשום מקום בפוסקים שבחג הפסח על מנהיגי הציבור מוטל לעבור ולהסתובב מבית לבית על מנת לוודאות שכולם יודעים לקיים את מצוות הסדר כהלכתו! ואם כן, לא ניתן לומר שעל כך סמכו חכמים ואמרו שאין חשש זה בחג הפסח.

ה. מה נשתנה?

ביאור נוסף מציע הגאון רבי מאיר דן פלוצקי, בספרו "חמדת ישראל"⁸:

מקור מס' 4
חמדת ישראל, הקדמה

איך עקרו חז"ל דבר תורה לגמרי משום גזירה?

ולכן נראה דבאמת חז"ל לא עקרו המצווה לגמרי כיון דיש למצווה גם חלק הלימוד, וחז"ל לא עקרו אלא חלק העשייה. אבל חלק הלימוד השאירו. . . ויכול לקיים המצווה על ידי חלק הלימוד.

ומעתה יש לומר דזה דווקא בלולב ובשופר דאינו נוהג בנשים, ואם כן אפילו אי עקרינו המצווה לא מעקרה לגמרי [אפילו אם אנו מבטלים את עשיית המצווה, עדיין לא עקרנו אותה לגמרי] דעדיין נשאר חלק הלימוד ולכן עקרו חז"ל מצד הגזירה שמא יעבירונו. מה שאין כן מצה, דגם נשים מחויבות בהן ובהם לא שייך חלק הלימוד [כי הן פטורות מלימוד התורה] אם כן, אם נבוא לגזור שמא יעבירונו יהיה המצווה נעקרת לגמרי מן הנשים וזה לא רצו חכמים.

בעל 'חמדת ישראל' מציע פירוש מעניין: לשיטתו, לא יכול להיות שבאו חכמים ועקרו את מצוות התורה לגמרי. תארו לעצמכם, יש כאן דבר שמהתורה הוא מותר לגמרי ואף מצווה, ובאו חכמים ואמרו "כיוון שישנם כמה אנשים שלא מכירים מספיק טוב את ההלכות, אנו גוזרים שכל עם ישראל לא יקיים היום את מצוות התורה". וכי נאבד עולמנו מפני השוטים?

לכן מסביר הרב מפלוצקי כי אכן חכמים לא עקרו את המצווה לגמרי. כל מצווה כוללת בתוכה את חלק העשייה (מעשה המצווה, לדוגמה - תקיעה בשופר) וגם את חלק הלימוד (עיון בפרטי הלכות המצווה). והנה, ברגע שראש השנה חל בשבת, גזרו חכמים רק על התקיעה בפועל אך חלק הלימוד מותר ואף מצווה וחובה, - ואם כן המצווה לא נעקרה לגמרי.

אמנם, כל זה ניתן לומר במצוות שבהם חייבים רק הגברים, אשר עליהם מוטלת חובת לימוד התורה. אבל מצוות בהם חייבות גם הנשים הפטורות מלימוד התורה, לא ניתן לומר שחלק הלימוד של קיום המצווה נשאר להם (כמובן שהם יכולות ללמוד, אך לא ניתן להתנות את קיום המצווה בלימוד, כי הם לא מחויבות בכך).

מקריא מה לומר והאדם חוזר אחריו, והכהן מקריא לכל אדם - גם למי שיודע לקרוא! - כדי שלא יגיע אדם שאינו יודע ויתבייש לבקש עזרה.

(8) רבי מאיר דן פלוצקי חי לפני כ-120 שנה בפולין, היה ממיסדי אגודת ישראל וחבר מועצת גדולי התורה. במשך שנים רבות הנהיג הגאון רבי מאיר את העיר אוסטרוב ביד רמה, והתפרסם ברבים בשל חשיפת זיופו של תלמוד ירושלמי על סדר קדשים (כיום אין תחת ידינו את תלמוד ירושלמי על סדר קדשים. באותה תקופה קם זייפן בשם שלמה פרידלנדר שטען כי מצא את כתב היד המקורי של הגמרא, בתחילה הצליח לקבל הסכמה מכמה רבנים אך בהמשך התגלתה התרמית, לא מעט בזכות פעילותו של הרב מפלוצקי). ספרו חמדת ישראל מביא חידושים על ספר המצוות לרמב"ם, הגמרא והשולחן ערוך.

ועל פי יסוד זה מסביר הרב מפלוצקי את החילוק שבין תקיעת שופר, לולב וקריאת מגילה לבין חיוב אכילת מצה בליל פסח. ממצוות תקיעת שופר ונטילת לולב נשים פטורות? וממילא נשאר חלק הלימוד בו הגברים מחוייבים. מה שאינן כן מצוות אכילת מצה בפסח בה גם הנשים חייבות, לא שייך לומר שיצאו ידי חובת המצווה על ידי הלימוד.

אך גם ביאור זה אינו חלק לגמרי, כיון שעל פי זה אם ראש השנה חל בשבת צריך להיות חיוב גמור ללמוד את דיני תקיעת שופר, וכן בסוכות ופורים. ולא מצינו דין זה באף אחד מהפוסקים!

אם כן ברור, שאפילו כאשר אדם אינו לומד את הלכות המצווה, אנו דוחים את המצווה מפני החשש של הוצאה לרשות הרבים. ואם כן חוזרת שאלתנו - מה נשתנה חג הפסח מכל החגים?

1. אין מה לחשוש

נושא זה של 'גזירה דרבה', החשש שמא האדם יטלטל ברשות הרבים את השופר או הלולב, נידון בספרי חסידות חב"ד, ולרבים מרבתינו נשיאינו ישנם מאמרים המדברים על הנושא. לרבי הרשב"י, לדוגמא, ישנו ספר חסידות עב כרס הפותח עם סוגיה זו.

הנידון עליו דנים בכל המאמרים היא שאלה מעניינת מאוד: כיצד יכולה גזירה של חכמים לבטל מצוות עשה מהתורה? אנחנו לא מדברים כרגע מהבחינה ההלכתית, אלא מהסתכלות פנימית יותר, ממבט על הפעולה הרוחנית שפועלת המצווה.

למשל, מצוות תקיעת השופר. במאמרי החסידות מוסבר שמהותה של תקיעת השופר היא היסוד להשראת מלכות ה' בעולם, בתקיעה זו נמשך כל השפע הגשמי והרוחני לעולם ובתקיעה זו מתחברים בני ישראל עם הקב"ה באופן פנימי ועמוק יותר מכל שאר המצוות. ואם כן, כיצד אנו דוחים את כל ההשפעות וההמשכות הרוחניות בגלל גזירה שמא יבוא אדם ויטלטל את השופר ברשות הרבים?

[תארו לעצמכם אדם שיכול היה לנסוע ולסגור עסק עליו הוא ירוויח כמה מליוני שקלים, אך הוא לא נוסע כי הוא מתקמצן על הכסף של הדלק...¹⁰].

והתשובה של תורת החסידות לשאלה היא: בשבת מתעלה מדריגתו הרוחנית של העולם יותר משאר ימות החול, ובשבת נמשכת לעולם השפעה רוחנית גבוהה - בזכותו של יום השבת. לכן, באם ראש השנה חל ביום חול - אכן בכדי להמשיך את ההמשכות הרוחניות צריכים לתקוע בשופר, אך כאשר ראש השנה חל בשבת, אין צורך (כל כך) לתקוע בשופר כיון שכל ההשפעות נמשכות לעולם בכל אופן, מצד מעלתו של יום השבת.

(9) הרחבה: נשים פטורות מכל 'מצוות עשה שהזמן גרמא' (מצוות שיש להם זמן קצוב מתי ניתן לקיימם ולאחר אותו הזמן לא ניתן לעשותם), כיון שהנשים הם עיקר הבית ותפקידם בין היתר הוא לדאוג לילדים הקטנים, לא יכול להיות מצב בו הילד צריך את אימו והאם לא תוכל לעזור לו כיון שעוד מעט עובר סוף זמן קריאת שמע... לעומת זאת במצוות לא תעשה נשים חייבות אפילו אם הם תלויות בזמן.

(10) מילתא דבדיחותא: מסופר על חייט פשוט שהגיע לעיר הגדולה עם כל הבגדים אותם תפר במשך כל השנה, ונעמד למוכרם. הבגדים היו איכותיים ואחד מבעלי העסקים הציע לחייט לקנות את כל ארגזי הסחורה. לאחר התמקחות קלה על המחיר סיכמו שניהם שהתשלום יעמוד על דינר זהב אחד לכל ארגז בגדים.

הפועלים החלו לפרוק את הארגזים, והחייט והסוחר התיישבו לספירת מלאי. כנגד כל ארגז בגדים הוציא הסוחר מטבע נחושת מכיסו והכניס אותה לתוך צלחת חרס - כסימן לכמות הארגזים, לאחר סיום ההטענה יספרו את המטבעות ויתנו כנגדם דינרי זהב. לפתע שם לב הסוחר שהחייט הפשוט, שלא היה רגיל לכמות כה גדולה של כסף, מכניס מידי פעם את ידו לצלחת וגונב כמה מטבעות של נחושת לעצמו... צעק עליו הסוחר: "שוטה שכמותך, כעת נדמה לך כי אתה גונב אותי במטבעות, אך האמת היא כי בכל מטבע כזה אתה מוריד לעצמך דינר זהב שלם...".

וממילא, מצד עצם הדין קיים חיוב לתקוע בשופר בראש השנה שחל בשבת. אך כיון שישנו חשש שמא אדם ילך עם השופר ללמוד אצל הרב ויעבור עבירה בשוגג, וכיון שהשפעה זו נמשכת כבר מאליה בזכות השבת - באו חכמים ותקנו שאין צורך לתקוע ביום השבת בשופר (ושכך הוא גם בלולב ובמגילה).
[ואם נאמר זאת בסגנון המשל דלעיל: יש אדם שצריך לסגור עסקה בת כמה מליונים. אם הוא ייסע למקום המסחר הוא יקבל את הסחורה במחיר נמוך יותר, ואם הוא יישאר בבית יקבל את הסחורה בתוספת כמה אחוזים. כמובן שכאשר הוצאות הדלק יעלו לו יותר מהרווח של האחוזים, יעדיף הוא לחכות בביתו ולא לנסוע...].
על פי יסוד זה מסביר הרבי מלך המשיח את ייחודיותה של מצוות אכילת מצה:

מקור מס' 5
לקוטי שיחות חלק ז, שיחה לחג הפסח (בתרגום מאידיש)

זה שבפסח שחל בשבת לא גזרו חכמים את "גזירה דרבה" זהו מצד זה שהענינים הנמשכים על ידי אכילת מצה וכו', אינם נמשכים בשבת מצד עצמם.

מצוות אכילת מצה היא מצווה נעלית וההמשכה לעולם שנגרמת על ידה גבוהה יותר משאר המצוות ואינה נמשכת מצד השבת. לכן, מסביר הרבי, אין אפשרות לבטל את המצווה אפילו אם היא חלה בשבת, כיון שלא שייך לוותר על אכילת המצה ועל הגילויים אותם היא מעניקה לנו.

ואם תשאלו, ומה אם יקרה מצב בו אנשים יוליכו את המצות ברשות הרבים באיסור? ממשיך הרבי:

וכיוון שגם בשבת אנו זקוקים לאכילת מצה וכו' - מזה עצמו ישנה ראייה שכאן אין מה לחשוש ל"שמא יעבירונו כו'".

הפלא ופלא! מכך שההשפעות של פסח לא נמשכות בדרך ממילא כאשר הוא חל בשבת, ומכיוון שאנו צריכים לאכול גם בקביעות כזו כזית מצה - מכאן מוכח שבלייל ראשון של פסח מאיר גילוי כל כך גבוה, עד שאין לחשוש שהיהודי יעבור עבירה, אפילו בשוגג!

כיצד אכן נוצר מצב כזה שבו מובטח לכל ישראל שלא יעברו עבירה אפילו בשוגג? הרי שוגג הוא דבר הנעשה בטעות וללא ידיעה, וכיצד ניתן להבטיח דבר כזה?

מסביר הרבי:

. . חטא בשוגג מגיע כתוצאה מהתגברות הנפש הבהמית, ומכיון שבפסח "לא הספיק להחמיץ" - אין שום נתינת מקום ל"חמיץ" (זה היצר הרע),

ובמילא, כל היהודים, אפילו ה"הדיוטים וקלי הדעת", אוחזים במדרגה ש"לא יאונה לצדיק כל און".

האמת היא שגם חטא בשוגג לא מגיע סתם כך. עצם זה שהטבע של האדם מושך אותו לדברים האסורים (גם אם האדם לא ידע שזהו דבר אסור), הרי זה הוכחה לכך שיצרו של האדם גובר בו כעת - והוא זה שמושך אותו לעשות דברים לא רצויים.

אך בחג הפסח, החג בו 'לא הספיק בצק של אבותינו להחמיץ' בזמן יציאת מצרים, וכידוע שהחמיץ זהו היצר הרע - בחג זה אין ליצר שליטה על יהודי, ועל כל היהודים כולם ללא הבדל ביניהם, וממילא כולם עומדים במדרגה בה גם הגוף שלהם נשמר מדברים האסורים, אפילו כאשר זה בלא ידיעתם¹¹.

(11) סיפור - "לא יאונה לצדיק כל און": מסופר על קבוצה מחסידי אדמו"ר הזקן שישבו והתוועדו בבית המדרש, עד לשעות הקטנות

ז. ותפתח התאנה את פיה / ביאור מרכזי - חלק שני

את הנקודה המיוחדת הזו של חג הפסח מוצאים אנו בגאולה האמיתית והשלימה. בעידן הגאולה כל היהודים לא יהיו שייכים כלל לעניין של עבירות, אפילו לא לעבירות בשוגג.

רוצים הוכחה? בואו ונקרא את דברי המדרש:

מקור מס' 6
 מדרש תהילים, סוף מזמור עג

אמר ר' שמעון בשם ר' סימון חסידא: בעולם הזה אדם הולך ללקוט תאנים, אין התאנה אומרת כלום, אבל לעתיד אדם הולך ללקוט תאנה בשבת, והיא צווחת ואומרת: שבת היא. בעולם הזה אדם הולך ומשמש מטתו נדה אין מטתו מעכבתו, אבל לעתיד אדם רוצה לילך ואשתו נדה, האבן צועק ואומר: נדה היא.

מדרש מעניין זה מצייר לנו תמונת מצב מימות המשיח: אם יהודי ירצה ח"ו לעבור עבירה כלשהיא, החפץ בו ירצה להשתמש יצעק עליו ולא יניח לו לעשות את העבירה.

על פי מדרש זה רואים שבימות המשיח האדם לא יוכל לקיים עבירות, אפילו אחד כזה שיצרו מתגבר עליו! גם עבירות בשוגג לא ניתן יהיה לקיים. מעשה בשגגה מתאפשר מצד חסרון ידיעת ההלכה או מצד אי שימת לב¹², אך אם החפצים יהיו השומרים ויזעקו לנו בכל פעם שלא נשתמש בהם כראוי - האדם מיד ייזכר וישים לב וממילא לא יעשה את העבירה.

ח. משחק חד צדדי או קבלת הפרס

הסיבה לכך שבימות המשיח הצומח ואפילו הדומם יזכירו ליהודי ויעוררו אותו שלא לעבור על רצון ה', בשונה מימינו אלה בהם החפצים לא מראים כל התנגדות, נעוצה במרכיבים השולטים ומככבים כיום בעולם. הנביא זכריה מתאר את החיים בימות המשיח, ומביא את הבטחת הקב"ה: "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"

של הלילה. בדרך כלל בהתוועדויות מביאים משקה חריף 'להרטיב' קצת את הגרון, ולאפשר להתרומם מכל קשיי היום יום, ויחד עם זה מביאים קצת כיבוד כדי לאכול (תמיד יותר קל להקשיב כששבעים).

לאחר כמה שעות טובות של התוועדות נכנסה אשתו של הקצב עם סיר צ'ולנט גדול בידה. היא הכינה משהו קטן לחסידים שיאכלו ויברכו אותה. אחד מן החסידים שישב באותה התוועדות היה ר' שמואל מונקס, והוא התנדב לקחת את סיר הצ'ולנט ולחלקו בין החסידים. ר' שמואל לקח את הסיר בדרכו למטבח, כשהחסידים מזוזים אותו לחלק כבר מנות... אך לפתע, ללא כל הודעה מוקדמת לקח ר' שמואל את הסיר ושפך אותו במלואו לתוך פח האשפה.

החסידים התאכזבו מאוד, סיר עם בשר באותם הזמנים היה שווה הרבה כסף, ובכלל רצו הם לאכול משהו קטן לאחר שעות כה רבות של התוועדות, הם צעקו ורגזו על ר' שמואל ולא הניחו לו עד שהלך במיוחד ודאג לקצרת כרוב גדולה - כתחליף לסיר הבשר. וראו דבר פלא: לא עבר זמן רב, והנה הקצב נכנס למקום, חיזור כולו, וקורא לחסידים בקול: "רבותי עצרו, קרתה טעות נוראה, הבשר אינו כשר, אל תאכלוהו..." החסידים הרגיעו את האיש בהצביעם על ר' שמואל שזרק את כל הסיר לאשפה.

החסידים החלו להציק לר' שמואל: בעל רוח הקודש... והחטיפו לו על כך. ענה להם ר' שמואל: "לא נביא אני ואין לי רוח הקודש. האמת היא שלא ידעתי, ואכן גם אני רציתי והשתוקקתי לאוכלו. אך בראותי את הדחף העצום שפתאום נהיה לי ולכם למאכל הזה - משהו הריח לי לא טוב וידעתי כי משהו פה רקוב... אז החלטתי להשליכו לפח האשפה".

12) **מילתא דבדיחותא:** באחת השבתות ישבו שלושה בחורים בישיבה ועישנו סיגריות בחדרם (ה"י). החגיגה לא נמשכה זמן רב ואחד המשיחים שעבר באזור הריח משהו מוזר ותפס את הבחורים על חם... הראשון טען: "שכחתי שהיום שבת", השני טען: "שכחתי שאסור לעשן בשבת". השלישי, שהיה חיים נחמן ביאליק, טען: "שכחתי לסגור את הדלת"...

- בימות המשיה הוא יעביר את רוח הטומאה, הקליפות והרע מן העולם.
על פי זה מסביר הרבי את השינוי שיתרחש בעולם:

מקור מס' 7

לקוטי שיחות, חלק כה, עמ' 263

לעתיד לבא יתקיים הפסוק: "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ובמילא "אעביר" את האפשרות של "יצרו אנסו", "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר וגו' כי פי ה' דיבר" עד שהתאנה תצעק שלא יקטפו אותה בשבת.

כיון שהרע ייעלם מן העולם, ממילא לא יתאפשר מצב של חטא וביטול רצונו של ה', היצר הרע כלל לא יפריע ולא ינסה כלל לפתות את היהודי לעשות עבירות - וממילא אפילו התאנה עצמה לא תיתן שיעשו בה עבירה ויקטפו אותה בשבת.

להסביר את הדברים:

העולם שלנו מורכב מטוב ומרע. מצד אחד הבריאה כולה נוצרה על ידי הקב"ה, והוא זה שנותן לה קיום וחיות בכל רגע מחדש, והחלק האלוקי שבכל דבר הוא החלק הטוב שבו. מצד שני הקב"ה ברא את העולם שלנו עם צד של רע, כח שתפקידו הוא לפתות יהודי שיעבור על רצון קונו ויעשה דברים האסורים.

גם באדם הפרטי קיימים שני כוחות אלו, אותם אנו מכירים בשם 'היצר הטוב' ו'היצר הרע'. היצר הטוב הוא החלק הטוב הקיים בנו, הנשמה שהיא חלק מה'. היצר הרע לעומת זאת, הוא השליח להציק ולהטריד אותנו, לנסות להסיח אותנו עם שטויות ושקרים מ'הדבר האמיתי'.

מטרתו של הרע הוא ליצור לאדם מצב של התגברות. באם הכל היה רק טוב והאדם מתנהג כמו שצריך, אין בזה שום חידוש ומעלה. אין בזה 'קונוץ'. החכמה היא שקיים בנו רע ובכל זאת אנחנו מתגברים עליו ומנצחים. (ממש כמו משחק כדורגל: באם אין קבוצה שניה שמתנגדת ולא נותנת לנו להכניס את הכדור לשער, גם אם זו הקבוצה הטובה ביותר - אף אחד לא יבוא למשחק...).

אבל כל זה הוא בזמן הזה, זמן המשחק. בגאולה הוא סוף זמן המשחק ותחילת זמן השכר וקבלת הפרסים, ושם כבר אין צורך ברע ובצד השלילי. ולכן הרע ייעלם ומה שישאר כאן הוא רק הטוב והקדושה. אז, באותה התקופה, ברור שהאדם לא יחטא ולא תהיה אפשרות כזו.

ט. אומרים שלום לספרים

על יסוד הדברים שאמרנו קודם מסביר הרבי מלך המשיח דבר נפלא, משהו שאני בטוח שלא תתנגדו אליו... בתורת החסידות מוסבר שלעתיד לבוא לא יצטרכו בני ישראל ללמוד את הלכות התורה. את כל ההלכות הנוגעות לקיום המצוות, החל מהגמרא, השולחן ערוך, רמב"ם ועד לפוסקי דורנו, לא נצטרך ללמוד¹³... כיצד יתכן הדבר? איך אומרים המורים: אם לא תלמד, איך תדע?¹⁴...

13) כמובן שלעתיד לבוא יהיה כל עסקנו בעסק התורה, אך הדבר לא יהיה בכדי "לדעת את המעשה אשר יעשון", אלא בכדי לדעת סודות ורובדים נוספים בתורה.

14) בדיחה: אבא בדואי צועד עם בנו בדרך. הילד שואל: "אבא, למה קוראים לירח ירח?" האבא עונה: "לא יודע". הילד שואל: "אבא, למה לחתול יש ארבע רגליים?" האבא עונה: "וואלה, לא יודע". חולפות עוד כמה דקות והילד שואל: "אבא, למה השמש זורחת במזרח?" האבא שוב לא יודע.

מסביר הרבי:

מקור מס' 8
לקוטי שיחות, חלק כה, עמ' 263

לא נצטרך ללימוד הלכות שבת כדי להימנע (מקטיפת התאנה), על דרך שתינוק קטן לא מושיט את ידו לתוך האש, ובהמה לא קופצת לתוך האש.

בוודאי ראיתם פעם תינוק קטן, ממש בן יומו. אף אחד עדיין לא הספיק ללמד אותו כלום, הוא לא עבר קורסים ולא קיבל חינוך קפדני של מורים חמורי סבר. אך כל תינוק יודע שלא מכניסים ידיים לתוך אש בוערת. למה? כי זה חם, והידיים קופצות החוצה באופן ממילא.

כך יהיה לעתיד לבוא בקשר לקיום רצון ה': כיום יש לאדם כמה אפשרויות מה לעשות, וממילא עליו ללמוד כיצד לעשות את הדברים בצורה הנכונה ביותר, באופן שיתאים לרצון ה' כפי שהורה בשולחן ערוך. אך לעתיד לבוא, לא יהיה כלל שני אפשרויות - ישנה רק אפשרות אחת, לעשות את הדברים כמו שהקב"ה רוצה. זה יהיה טבוע בטבע הגוף, זה יהיה המצב הטבעי בעולם, וממילא לא נצטרך ללמוד בצורה מיוחדת את קיום המצוות¹⁵.

איך אמר בערל כצנלסון (מראשי הרוויזיוניסטים): "שתי גדות לירדן, אחת שלנו.. והשנייה?.. גם כן!". ככה זה שהדבר נמצא אצלך באופן ברור, אין בכלל אפשרות ואופציה לדרך אחרת.

סכם את הדברים:

למדנו היום על מעלתו המיוחדת של חג הפסח, חג בו בני ישראל נמצאים במדרגה כזו שאין להם כלל שייכות לחטא, אפילו לא לחטא בשגגה, והסברנו שמשום כך לא נגזרה הגזירה בחג הפסח שחל בשבת שלא לאכול מצות וכו'.

למדנו גם כי בגאולה מצב מיוחד זה יהיה ממש סדר היום. לאדם לא יהיה כלל מצב לחטוא, לא בשוגג ווודאי שלא במזיד, כיון שהעולם יהיה מאוחד עם ה' בצורה אבסולוטית, לא יהיה כלל מצב של רע ורק טוב יהיה לנו בעולם.

הוראה / י. לשנא את הרע

אך הדבר העיקרי הוא התכלי¹⁶: מה אנחנו צריכים ויכולים ללמוד מהשיעור הזה, כיצד אנחנו יכולים לזרז ולמהר את קיומו של זמן מופלא זה?

אם נרצה להקביל את השלבים עליהם דיברנו קודם, נאמר שזהו ההבדל שבין אדם שבורח מהרע ("סור מרע") ובין אחד ששונא את הרע ("מואס ברע"):

הילד שואל פתאום: "אבא, השאלות שלי מפריעות לך? אני יכול להמשיך לשאול אותך שאלות?" - בוודאי יא איבני, עונה האבא, אם לא תשאל איך תדע?"

15 סיפור: מסופר על אדמו"ר הרש"ב, שפעם עשה דבר מסויים ושאל אותו אחד התלמידים מהו המקור לכך שצריכים לעשות זאת דווקא באופן כזה. ענה לו הרבי: "מקור מדוייק אינני יודע לומר לך כעת, אך דבר ברור אצלי הוא שכך אכן צריכים לעשות. כיון שאני בהגיעי לגיל מצוות חנכת את גופי שיתנהג רק כמו שהשולחן ערוך דורש".

16 סיפור: מספר הרב נפתלי שיחי רוט: באחת ההתוועדויות של הרבי בהן השתתפתי ראיתי יהודי פשוט שנכנס והקשיב לדברים. ההתוועדות התנהלה בשפת האידיש, שפה אותה אותו אדם לא ידע, אך נראה כי הוא יושב מרותק כולו בהתרגשות עצומה. בסיום ההתוועדות אמר אותו פלוני: "אה.. אלו דברים נפלאים אמר הרבי. אמנם אני לא מבין את השפה, אך דבר אחד שחזר על עצמו כמה פעמים הבנתי: הרבי אמר "ועוד הוא העיקר" - איזה מילים, אכן כן "ועוד" - ההוספה וההתקדמות האישית - "הוא העיקר"! - זה הדבר העיקרי והחשוב ביותר.

הפירוש ל"סור מרע" הוא שהאדם מבחין ומפריד בין הטוב לבין הרע ובוחר בטוב. אך כשהאדם הוא במצב של "מואס ברע", הוא כלל לא נמשך ולא מתאוה לדבר רע, הוא מואס בו לגמרי, שונא אותו, ובעיני אותו האדם הרע נעלם לגמרי כאילו כלל לא קיים ורק הטוב נמצא.

וכך צריכה להיות עבודתנו: עלינו להרגיל את עצמנו, לא רק שנבחר תמיד בטוב לעומת הרע, אלא לנסות לפתח בלב ממש מאיסה ו'בחילה' לרע, שלא יהיה לנו כלל תאוה ורצון להיכנס לזה, שזה יהיה פשוט ובלי כל מלחמה. כמובן, אנחנו לא מדברים על איזה שהיא 'לחיצת כפתורי' על ידה כל החיים שלנו נהפכים לטוב והופ.. אין לנו כלל משיכה וחיבור לרע... ברור שאנחנו עדיין לא נמצאים שם בשלימות. אבל כל אחד יודע שיש את המקומות הפרטיים שם הוא אכן נמצא שם. אצל אחד חילול שבת זהו דבר שכלל לא עולה על מוחו, השני מרגיש זאת באכילה של דברים אסורים, אצל השלישי זה בתפילה וכן הלאה.

התפקיד שלנו הוא להרחיב ולפתח את אותם זמנים. אם כיום אנחנו מוצאים בעצמנו 3 עניינים בהם אין לנו כל תאוה לעשות היפך הקדושה והמצוות, בא ננסה להעלות את זה ל-4, וכך לאט לאט נעלה כולנו, עד שנעלה יחד עם כל בני ישראל וכל העולם כולו לדרגת צדיקים גמורים, אנשים שאין בהם כלל חטא ואפילו לא רצון לחטא - בגאולה האמיתית והשלימה שתבוא תיכף ומיד ממש!

חג פסח כשר ושמח לכולכם.